

Burgerschap schoolcultuur

Wettelijke opdracht en toepassing voor de school

(Onderwijsinspectie, c. 2019)

Thomas Botter
Mei 2023
Gouwe Academie

Inhoud

Inleiding	3
Wettelijke opdracht.....	4
Inspectie	5
Drie Invalshoeken.....	5
1. Inhoud: basiswaarden en sociale & maatschappelijke competenties.....	5
2. Onderwijskundige uitgangspunten: doelgericht, samenhangend, herkenbaar en inzicht in resultaten.....	5
3. Schoolklimaat: oefenplaats in overeenstemming met de basiswaarden.....	6
Aan de slag met burgerschapsonderwijs	7
Doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs inspectie	7
Burgerschapsonderwijs in een veilig schoolklimaat	7
Aanbevelingen.....	8
Aanbeveling 1: Website Schoolklimaat - school als oefenplaats	9
Aanbeveling 2: Document IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs	9
Aanbeveling 3: Boek Bram Eidhof.....	10
Aanbeveling 4: Tool <i>Pas op de Plaats</i>	10
Aanbeveling 5: Overzichtsdocument Werken aan burgerschap.....	10
Conclusie	12

Inleiding

Dit document is geschreven naar aanleiding van mijn interesse om onderzoek te doen naar de invloed van de schoolcultuur bij het burgerschapsonderwijs. Tijdens het bestuderen van literatuur over burgerschapsonderwijs voor andere opdrachten tijdens mijn stage stuitte ik op het woord schoolcultuur. Ik wil weten wat de wettelijke opdracht is van het burgerschapsonderwijs en de rol van de schoolcultuur hierin. Daarnaast wil ik een praktische toepassing maken voor scholen en onderwijsadviseurs van Gouwe Academie om scholen te helpen bij hun zoektocht om het burgerschapsonderwijs vorm te geven binnen hun school, specifiek in de schoolcultuur.

In dit document werk ik eerst uit wat de Wettelijke opdracht Burgerschapsvorming is, waarbij er wordt ingezoomd op de schoolcultuur die passend is bij Burgerschapsvorming. In dit document worden praktische handvaten gegeven om als school na te denken over het burgerschapsonderwijs en om vervolgens de koppeling te maken met een passende schoolcultuur bij jou op school.

Wettelijke opdracht

De Inspectie van het Onderwijs publiceerde in maart 2022 het onderzoek [Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020](#) (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023a). Uit dit onderzoek blijkt dat 2/3 van de leerkrachten en schoolleiders vindt dat het burgerschapsonderwijs op hun school verder ontwikkeld moet worden. Op ongeveer de helft van de scholen wordt de burgerschapsontwikkeling niet systematisch gevolgd, worden er geen concrete leerdoelen geformuleerd en vindt er geen periodieke bijstelling van het burgerschapsonderwijs plaats op basis van resultaten en ervaringen. Men ziet dat vooral de sociaal-emotionele ontwikkeling de nadruk krijgt, maar dat maatschappelijke betrokkenheid en kritisch nadenken veel minder aan bod komen in het onderwijs (*Wet & toezicht*, z.d.).

De wet burgerschapsonderwijs

De wet burgerschapsonderwijs omvat de volgende punten per augustus 2021:

Artikel 8, derde lid, van de Wet op het primair onderwijs.

3. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op een doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a) Het bijbrengen van respect voor de kennis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;*
- b) het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving; en*
- c) het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.*

3a. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen (PO-raad, 2022).

De wettekst spreekt over *actief burgerschap* en *sociale cohesie*. Actief burgerschap is de bereidheid en het vermogen om deel uit te willen maken van de Nederlandse samenleving en actief mee te doen in de samenleving. Sociale cohesie legt de nadruk op gelijkwaardigheid en de gedeelde waarden ongeacht de afkomst van de leerling. Leerlingen en volwassenen moeten leren samenleven met elkaar (PO-raad, 2022).

Kinderen hebben niet van nature een ‘democratisch gen’ waardoor ze aanvoelen wat ze wel/niet kunnen doen. Ook leren de kinderen vanuit huis niet altijd de basiswaarden van de samenleving. Daarom is het van belang dat scholen de spelregels van de samenleving kennen en deze delen. School is een belangrijke ontmoetingsplaats voor leerlingen. In de omgang met medeleerlingen leert de leerling dat er verschillen zijn en kan de leerling verdraagzaamheid ontwikkelen (PO-raad, 2022).

Inspectie

Deze wettelijke burgerschapsopdracht vraagt om gerichte aandacht van scholen om de burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. De onderwijsinspectie houdt toezicht op de naleving van de wet. In de wet staan de minimumeisen waaraan de school moet voldoen. De wet heeft een zogeheten deugdelijkheidseis. Dit betekent dat scholen een inspanningsverplichting hebben om de bevordering van burgerschap te realiseren in school, zodat het burgerschapsonderwijs de norm haalt (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021).

Lees daarom onderstaande invalshoeken en bedenk hoe deze invalshoeken nu bij jullie op school worden ingevuld.

Drie Invalshoeken

De wet burgerschapsonderwijs voor het primair, voortgezet en speciaal onderwijs vraagt aandacht voor drie invalshoeken.

1. Minimale inhoud van het burgerschapsonderwijs.
2. Onderwijskundige uitgangspunten
3. Eisen aan de omgeving (schoolcultuur)

1. Inhoud: basiswaarden en sociale & maatschappelijke competenties

Basiswaarden: Het is een wettelijke eis dat leerlingen kennis hebben van de basiswaarden van de democratische rechtstaat en dat de leerlingen handelen vanuit deze waarden. Deze basiswaarden moeten bevorderd worden op school. Het betreft waarden als: vrijheid van meningsuiting, het gelijkheidsbeginsel, begrip, verdraagzaamheid, het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie, en autonomie & verantwoordelijkheidsbesef (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021).

Sociale en maatschappelijke competenties. De school kiest sociale en maatschappelijke competenties waar ze in haar onderwijs aandacht aan wil geven. Deze competenties zijn passend bij de kerndoelen op het sociale en maatschappelijke domein, zodat leerlingen deel kunnen nemen aan de democratische Nederlandse samenleving. (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021).

Als toevoeging op de basiswaarden stelt de PO-raad (2022) de volgende drie algemeen aanvaarde waarden:

- Vrijheid: alle mensen in Nederland zijn vrij om te denken en te doen wat ze willen. Zolang de vrijheid en gelijkwaardigheid van anderen wordt gerespecteerd.
- Gelijkwaardigheid: Iedereen in Nederland is gelijkwaardig aan elkaar en gelijk voor de wet.
- Solidariteit: Gemeenschappelijke waarden die betrekking hebben op de omgang tussen mensen, zoals respect, verdraagzaamheid, integriteit en verantwoordelijkheidszin (PO-raad, 2022).

Deze waarden zijn passend bij de doelstellingen van de wet Burgerschap. Daarom is het goed als school dat jullie erover na denken hoe deze waarden worden ingevuld bij jullie op school.

2. Onderwijskundige uitgangspunten: doelgericht, samenhangend, herkenbaar en inzicht in resultaten

Het onderwijsaanbod van het burgerschapsonderwijs moet aan meerdere eisen voldoen:

- Samenhangend. Het burgerschapsonderwijs heeft een logische opbouw, met verschillende onderdelen.
- Doelgericht. De school heeft concrete (burgerschaps)leerdoelen die worden nagestreefd.

- Herkenbaarheid. Het burgerschapsonderwijs, zoals de school dit wil uitdragen, is zichtbaar in de praktijk.
- Inzicht in resultaten. De school moet inzicht hebben in de resultaten van het burgerschapsonderwijs. Resultaten moeten in kaart worden gebracht, zodat de school kan nagaan of de leerdoelen zijn behaald.

De school is vrij om te kiezen welke doelen van burgerschap ze aan de orde stellen. Het is nodig dat de wettelijke eisen (basiswaarden sociale en maatschappelijke competenties) worden uitgewerkt in de school.

3. Schoolklimaat: oefenplaats in overeenstemming met de basiswaarden

De school moet een oefenplaats zijn die past bij de basiswaarden. Deze oefenplaats kenmerkt drie elementen.

- De schoolcultuur is in overeenstemming met de basiswaarden.
- De omgeving stimuleert leerlingen om te oefenen met de basiswaarden.
- Het schoolklimaat is veilig, elke leerling voelt zich geaccepteerd (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021).

De inspectie zal terughoudend toetsen. Wel zijn de principes en uitgangspunten van de democratische rechtstaat een verplicht uitgangspunt voor alle scholen. Om deze principes en uitgangspunten goed te onderwijzen is er een doelgericht en samenhangend onderwijsprogramma vereist. Dit onderwijsprogramma moet bestaan uit een kennis- en respectcomponent. Waarbij de democratische spelregels worden voorgeleefd in de school en ermee wordt geoefend!

Dus de inspectie controleert op:

- Dat het bevoegd gezag (directeur, IB, MT) zorg draagt voor een schoolcultuur waarin alle leerkrachten de volgende waarden hanteren en voorleven in de school. Dit betreft: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid en het afwijzen van discriminatie, verdraagzaamheid en het afwijzen van onverdraagzaamheid, onderling begrip en autonomie van leerlingen.
- Het bevoegd gezag creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat (PO-raad, 2022).

Aan de slag met burgerschapsonderwijs!

Doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs inspectie

Om het burgerschapsonderwijs bij jou op school op poten te zetten heeft de onderwijsinspectie vier thema's ontwikkeld voor schoolteams. Met deze thema's kan jouw school direct aan de slag kan met doelgericht en samenhangend onderwijs. Deze 4 thema's, inclusief reflectievragen zijn voortgekomen uit het peilingsonderzoek burgerschap, wat reeds in de inleiding beschreven is. Deze thema's helpen jou als school om na te denken welke plek en inhoud jullie het burgerschapsonderwijs op school willen geven.

Via de link [Aan de slag met doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs](#) kom je op de website van de onderwijsinspectie. Hier staan per thema uitleg, reflectievragen en hulpmiddelen passend bij het thema. Een voorbeeld ziet u op de afbeelding.

3. Burgerschapsonderwijs kent een samenhangend aanbod en een doorgaande leerlijn van groep 1 tot en met 8

Uit het peilingsonderzoek blijkt dat burgerschapsonderwijs op scholen een belangrijk onderwerp is, maar dat het volgens ongeveer twee derde van de schoolleiders en leerkrachten op hun school wel verder ontwikkeld zou moeten worden. Een vijfde van de scholen beschikt over een leerlijn burgerschap. De helft van de scholen heeft concrete leerdoelen voor burgerschapsvorming.

[Reflectievragen leerlijn, leerdoelen en samenhangend aanbod](#) ▼

[Hulpmiddelen leerlijn en samenhangend aanbod burgerschap](#) ▼

[Hulpmiddelen concrete leerdoelen voor burgerschapsvorming](#) ▼

De Onderwijsinspectie draagt de volgende thema's aan:

1. Burgerschapsonderwijs is gebaseerd op een visie.
2. Burgerschap bestaat uit sociale én maatschappelijke doelen.
3. Burgerschapsonderwijs kent een samenhangend aanbod en een doorgaande leerlijn van groep 1 tot en met 8.
4. Bij Burgerschap is de ontwikkeling van een leerling inzichtelijk (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023b).

Suggesties PO-raad

De PO-raad (2022) heeft vijf punten uitgewerkt om van algemeen burgerschapsonderwijs te komen tot doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs. De school moet:

1. een heldere visie op burgerschap ontwikkelen en inzichtelijk maken hoe dit samenhangt met het schoolbeleid.
2. heldere/SMART burgerschapsdoelen formuleren
3. een leerplan opstellen, met concreet uitgewerkte leerdoelen op kennis, vaardigheden en attitude niveau.
4. opbrengsten van het burgerschapsonderwijs volgen en de leerresultaten in kaart brengen.
5. verantwoording afleggen in het schoolplan en in de schoolgids (PO-raad, 2022).

Een combinatie van beide plannen van zowel de onderwijsinspectie en de PO-raad zal er al voor kunnen zorgen dat jij bij jou op school een goede eerste stap kan zetten om burgerschapsonderwijs te waarborgen.

Burgerschapsonderwijs in een veilig schoolklimaat

Voor effectief burgerschapsonderwijs is een gezonde schoolcultuur essentieel! Wanneer het schoolklimaat veilig is en zowel de leerlingen als leerkrachten elkaar onderling kunnen vertrouwen kan er actief worden geoefend. Leerkrachten zijn het rolmodel van de leerling! Zij zien dus ook hoe je

als leerkracht omgaat met je collega's of andere leerlingen. Door het voorbeeldgedrag van jou, kunnen leerlingen burgerschapsvaardigheden leren.

De school moet een respectvolle, veilige oefenplaats zijn, waar geoefend kan worden met de basiswaarden. Belangrijke waarden die voorgeleefd moeten worden zijn: actieve bevordering van autonomie; vrijheid van meningsuiting; het gelijkheidsbeginsel; verdraagzaamheid; begrip en verantwoordelijkheidsbesef en als laatste het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie.

Tot slot is het belangrijk dat er mogelijkheid is tot discussie. Discussiëren op een respectvolle manier, doordat leerlingen oefenen met discussiëren, kunnen ze later als een volwaardige burger deelnemen aan de maatschappij (PO-raad, 2022).

Aanbevelingen

Hierboven zijn de wet Burgerschapsonderwijs en de richtlijnen van de inspectie beschreven. Ook is er al een aanzet gegeven om doelen te formuleren voor het burgerschapsonderwijs bij jou op school. Misschien denk je nu nog steeds, leuk en aardig, maar dit is voor mij nog te weinig concreet, ik wil iets toepasbaars. Dan geef ik hieronder vijf toepassingen die als inspiratie kunnen dienen om bij jou op school met burgerschapsonderwijs aan de slag te gaan.

Aanbeveling 1: Website Schoolklimaat - school als oefenplaats

Onderzoek de website van expertisepunt Burgerschap! Deze website biedt veel nuttige informatie om ten eerste met burgerschapsonderwijs aan de gang te gaan en ten tweede om de school een oefenplaats te laten worden. [Schoolklimaat: de school als oefenplaats - Expertisepunt Burgerschap](#)

De website bevat de volgende tussenkopjes, met praktische informatie.

- *IJkpunten voor schoolklimaat.* Deze IJkpunten worden verderop nog besproken.
- *Aan de slag met het schoolklimaat.* Aan de hand van vragen het gesprek als leerkrachtenteam aangaan over burgerschap. Er zijn meerdere links te vinden naar professionele hulp en informatie.
- *Werken aan een veilige oefenplaats.*
- *Hulpmiddelen bij werken aan het schoolklimaat.* Er staan vier mooie links naar websites of oefenmiddelen voor burgerschapsthema's.
- *Inspiratie*

Aanbeveling 2: Document IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs

Het document IJkpunten van Goed Burgerschapsonderwijs biedt een negenvoudig stappenplan om als school een visie te vormen op burgerschapsonderwijs en dit vervolgens te implementeren in de school. Deze IJkpunten zijn ontwikkeld door Stichting School & Veiligheid. Het is raadzaam om als team dit document door te nemen en zo aan de slag te gaan met burgerschapsonderwijs. Via de link wordt u doorgestuurd naar de website voor meer informatie en het document met de IJkpunten. Het betreft de volgende punten:

[IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs](#)

- VISIE
- LEERDOELEN
- ONDERWIJSINHOUW
- AANPAK
- SCHOOLKLIMAAT
- RESULTATEN
- PROFESSIONALISERING
- KWALITEITSZORG
- VERBINDING

Aanbeveling 3: Handboek Burgerschapsonderwijs

Het Handboek Burgerschapsonderwijs is geschreven door Bram Eidhof. Hij is universitair docent aan de Universiteit voor Humanistiek, hij ontwikkelt burgerschapsprogramma's met middelbare scholen en staat zelf voor de groep. Hij heeft samen met twee andere auteurs het Handboek Burgerschapsonderwijs voor het voortgezet onderwijs geschreven.

Dit handboek is te downloaden via de volgende link. [Handboek Burgerschapsonderwijs. Voor het voortgezet onderwijs \(prodemos.nl\)](https://prodemos.nl)

Onder andere hoofdstuk 6 'Waar geven we burgerschapsonderwijs een plek in het curriculum? Vanaf tussenkop 5c op bladzijde 110 is nuttig voor meer voor meer informatie over de schoolcultuur bij burgerschapsonderwijs.

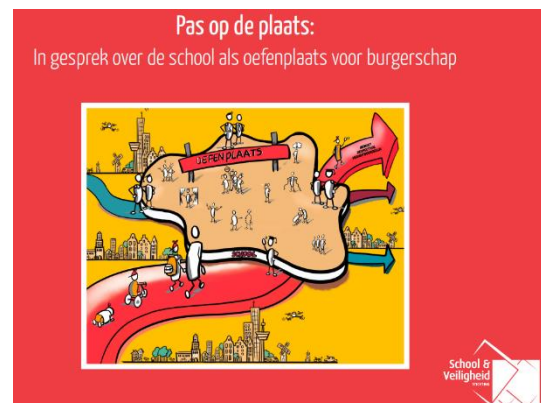

Aanbeveling 4: Gesprekstoel Pas op de Plaats

Pas op de plaats is ontwikkeld door Fleur Nollet. Zij is adviseur sociale cohesie en projectleider Burgerschap op de Basisschool bij Stichting School en Veiligheid. Fleur Nollet beschrijft in haar artikel *Burgerschapsonderwijs begint bij de schoolcultuur* dat veel scholen worstelen met het 'hoe' van burgerschapsonderwijs (Nollet, 2021). Veel scholen zijn bezig met het impliciete burgerschapsonderwijs maar zijn nog zoekende hoe ze het expliciet kunnen vormgeven. Hiervoor is de gesprekstool 'Pas op de Plaats' ontwikkeld. Deze tool heeft als doel om het gesprek op gang te brengen over burgerschapsonderwijs in de school.

Er zijn verschillende stappen in deze tool:

1. Het in kaart brengen wat er (ongemerkt) allemaal al gebeurt in de school en waar de aanknopingspunten liggen. Dit gebeurt aan de hand van een tekening met 5 kernvragen.
2. Tien 'elementkaarten', dit zijn aanknopingspunten om in gesprek te gaan over de schoolcultuur. Er zijn bijvoorbeeld de kaarten 'samen vallen en opstaan' of 'ik laat mezelf zien'.

Volgens Nollet is 'Pas op de plaats' niet het wondermiddel om burgerschapsonderwijs in één keer perfect te kunnen implementeren. Maar deze tool zorgt ervoor dat het gesprek op gang komt en dat burgerschapsvorming wordt vertaald naar lessen (Nollet, 2021).

Meer informatie kunt u vinden op [Pas op de plaats - gesprekstool burgerschap](#) en hier kunt u tevens de tool downloaden.

Aanbeveling 5: Overzichtsdocument Werken aan burgerschap

Dit is een document waarin wordt beschreven wat het wettelijk kader is van burgerschapsonderwijs. De tweede pagina beschrijft dat de school een respectvolle, veilige oefenplaats moet zijn. Hier staan zes punten, die het benoemen waard zijn:

1. Spreek (als bestuur en team) verwachtingen naar elkaar uit en maak deze expliciet.

2. Zorg voor scholing zodat leraren weten hoe zij bijvoorbeeld een discussie kunnen leiden over een controversieel onderwerp. Het zelfvertrouwen vergroten op pedagogisch vlak helpt bij het handelen in spannende situaties.
3. Leraren mogen zich gesteund voelen door hun schoolbestuur, zodat zij een vangnet voelen. Dan kunnen zij dat ook zijn voor hun leerlingen.
4. Neem de tijd, kijk naar wat er allemaal al is.
5. Blijf samen onderzoeken en ontwikkelen. Het is een continu proces. Burgerschap is voor iedereen anders. Het hangt heel erg samen met gebeurtenissen in de maatschappij.
6. Blijf elkaar ontmoeten.

In dit document staan ook meerdere video's die het bekijken waard zijn, om het gesprek aan te gaan over de schoolcultuur. Daarnaast worden er vier knoppen beschreven, waar de school aan kan draaien om de schoolcultuur te beïnvloeden:

1. De koers
2. Sociale veiligheid voor iedereen
3. Staan voor de sociale norm en elkaar aanspreken op gedrag
4. Reflectie op eigen gedrag (Stichting School & Veiligheid, 2021)

Voor meer informatie zie [Burgerschap: zet in op schoolcultuur en een veilige oefenplaats](#)

Conclusie

In dit document zijn de wet burgerschapsonderwijs, regels vanuit de inspectie en meerdere toepassingen beschreven om met burgerschap en de schoolcultuur aan de slag te gaan.

Dit document heb ik geschreven, omdat ik op websites en in literatuur vaak het woord schoolcultuur en de school als oefenplaats tegenkwam. In combinatie met mijn leerdoelen: wetenschappelijk onderzoek en compacte artikelen schrijven, wilde ik mij graag verdiepen in de schoolcultuur bij burgerschap. Ik heb inhoudelijk geleerd over de wet burgerschapsonderwijs en over de toepassing van burgerschap op de basisschool.

Schoolcultuur is een essentieel onderdeel bij het implementeren van burgerschapsonderwijs bij jou op school. De school is de oefenplek waar kinderen kunnen leren met burgerschapsvaardigheden en waar ze kennis op kunnen doen over burgerschap. De inspectie controleert onder andere of schoolleiders zorgen voor een veilig leerklimaat voor burgerschap op de school.

In dit document zijn vijf aanbevelingen gedaan voor websites, boeken, artikelen om je als school te verdiepen en met name het gesprek aan te gaan over burgerschapsonderwijs. Visievormende gesprekken zijn een goede start om het burgerschapsonderwijs een goede plek binnen de school te geven. Stichting School en Veiligheid geeft in een prachtige zin weer waar het om draait bij burgerschap en daar wil ik dit verslag mee afronden:

'Burgerschap is geen vak, maar het is integraal onderdeel van de schoolcultuur. Daar zit de sleutel voor succes. Je beïnvloedt de cultuur door elkaar aan te spreken op de norm die je afspreekt, die je leidend laat zijn (Stichting School & Veiligheid, 2021).'

Referenties

IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs - School en veiligheid. (2021, 22 november).

School en veiligheid. <https://www.schoolenveiligheid.nl/kennisbank/ijkpunten-voor-goed-burgerschapsonderwijs/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023a, februari 8). *Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020.* Rapport | Inspectie van het onderwijs.

<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/themarapporten/2022/03/09/peil.burgerschap-einde-basisonderwijs-2019-2020>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023b, februari 27). *Aan de slag met doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs.* Peil.onderwijs | Inspectie van

het onderwijs. https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/burgerschap-einde-bo-2019-2020/aan-de-slag-met-burgerschapsonderwijs/?utm_source=bloomreach&utm_medium=email&utm_term=p_o&utm_content=22mrt16_peil

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021, 1 juli). *Wettelijke opdracht burgerschap.* Burgerschap | Inspectie van het onderwijs.

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht>

Nollet, F. (2021). Burgerschapsonderwijs begint bij de schoolcultuur. *School En Veiligheid.*

Onderwijsinspectie. (c. 2019). *Burgerschap in Beeld.* Onderwijsinspectie.

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/peil-onderwijs/burgerschap-einde-bo-2019-2020>

PO-raad. (2022, 21 februari). Brochure wet- en regelgeving burgerschap. *PO-Raad.*

Geraadpleegd op 19 januari 2023, van <https://www.poraad.nl/.../brochure-wet-en-regelgeving-burgerschap>

Stichting School & Veiligheid. (2021, maart). *Werken aan burgerschap: zet in op schoolcultuur en een veilige oefenplaats.*

Wet & toezicht. (z.d.). SLO. <https://www.slo.nl/sectoren/po/burgerschap-po/wet-toezicht/>